

'Mijn vragen worden vaak niet beantwoord!'

Geloofsontwikkeling van hoogbegaafde jongeren

Door Willemien Schollaart-Vogel

Al op jonge leeftijd kunnen hoogbegaafde kinderen diepzinnige vragen stellen. Zo ook de driejarige Ben, wiens moeder hem probeerde uit te leggen waarom Jezus moest sterven. Zijn moeder was stomverbaasd toen hij concludeerde: 'Maar eigenlijk had de duivel toch aan het kruis moeten hangen?' Ook Nynke stelde lastige vragen aan de juf toen ze nog maar in groep 1 zat: 'Jezus is de Zoon van God en wij zijn kinderen van God.' De juf beaamde dat. 'Hoe kan het dan dat Jezus wel opstaat uit de dood en wij niet?' Tja, daar had de juf niet één, twee, drie antwoord op.

Ben en Nynke hielden ervan om na te denken over God en geloof. Tijdens hun kindertijd waren ze openhartig en konden hun ouders de lastige vragen nog aan. Maar wat als Ben en Nynke ouder worden, de vragen die zij stellen ingewikkelder worden en zij merken dat hun omgeving verbaasd, ja zelfs geïrriteerd gaat reageren als ze hun hart luchten? 'Toen ik nog erg klein was nam ik dingen makkelijker aan dan ik nu doe', vertelt Marieke (18). 'Het beeld dat ik van God had, was eigenlijk tot stand gekomen door de bijbelverhalen op school en de liedjes die ik leerde over God. God was heel groot, woonde boven de wolken en kon alles. Daar twijfelde ik gewoon niet aan. Toen ik een jaar of dertien was heb ik het daar wel moeilijk mee gekregen. In de kerk werd nooit gesproken over twijfel, terwijl voor mij ineens alles onduidelijk en moeilijk te geloven werd. Gesprekken op kampen en dergelijke hebben me daar gedeeltelijk wel doorheen geholpen, maar de kerk heeft daarin voor mij niet zoveel betekend.'

Vragen, vragen, vragen...

Veel hoogbegaafde jongeren worstelen met geloofs- en zingevingsvragen. "Waarom leef ik?" en "Wat gebeurt er als ik dood ga?" "Heeft de dominee wel gelijk als hij zegt dat de aarde in zes dagen geschapen is?" "Waarom zijn er in mijn gemeente zoveel tradities en moet ik me daar persé aan houden?" Zeker in de pubertijd, als zij net als andere jongeren op zoek gaan naar hun eigen identiteit, kan de manier waarop opvoeders omgaan met hun vragen cruciaal zijn voor hun verdere geloofsontwikkeling en hun betrokkenheid bij een kerkelijke gemeente. Niet altijd vinden hoogbegaafde jongeren een luisterend oor en ook als dat er wel is, biedt de kerk niet altijd de antwoorden die de jongere zoekt. Veel hoogbegaafde jongeren haken dan ook af.

Hoewel Annelies (17) opgroeide in een gezin waar wel degelijk ruimte was voor het stellen van vragen, verliet zij tijdens haar studententijd de kerk. Ze vond de antwoorden op haar vragen niet in de kerk, maar op de universiteit. Ze vindt het moeilijk te verwoorden waarom de kerk haar uiteindelijk niets mee zei, maar geeft aan dat ze nooit echt een band heeft gevoeld met God. Op een gegeven moment was het voor haar niet meer bevredigend om zich als christen voor te doen. Ook kwam ze steeds meer in aanraking met niet-christenen, die in haar ogen 'vrij' waren. 'Ook op school en in mijn nieuwe studie kwam ik meer en meer in aanraking met evolutietheorieën,' zo vertelt ze. 'Vanaf het moment dat ik niet meer naar de kerk ging, voelde ik me een stuk beter. Ik denk dat ieder mens iets nodig heeft om hoop op te vestigen en een stukje realiteit te ontnemen, om vreselijke en onbegrijpelijke dingen te kunnen verklaren. Bij veel mensen komt dit tot uiting in geloof, ik vestig mijn hoop weer op andere dingen. Zo heeft ieder zijn ding.'

Geloofsonwikkeling

Het is door middel van onderzoek ondertussen al talloze malen vastgesteld dat hoogbegaafde jongeren een cognitieve voorsprong hebben op hun leeftijdsgenoten. Omdat ze een bredere algemene kennis hebben en deze makkelijker kunnen toepassen en omdat

hun voorkeur uitgaat naar een complexe en uitdagende omgeving, zijn ze geestelijk vroegrijp. Ze denken al op jonge leeftijd na over vraagstukken die eigenlijk niet bij hun leeftijd passen. Ook sociaal- emotioneel zijn ze vaak een stuk verder dan hun leeftijdsgenoten al lijkt dit op het eerste gezicht soms juist van niet, omdat ze in veel gevallen geen aansluiting hebben bij leeftijdsgenoten. Ook de morele ontwikkeling van hoogbegaafde kinderen en jongeren is talloze malen onderzocht. De bekende onderzoeker Kohlberg stelde al dat intellectueel begaafde kinderen op jongere leeftijd in staat zijn om complexe morele oordelen te geven dan hun leeftijdsgenoten. Hoe zit het dan met de geloofsontwikkeling van jongeren met een hoge intelligentie? Want ook in de kerk en in de godsdienstles laat deze jongere zijn intelligentie niet bij de deur achter. Die is onlosmakelijk met zijn persoonlijkheid verbonden.

James Fowler ontwierp een theorie die ons kan helpen meer inzicht te krijgen in de geloofsontwikkeling van jongeren met een hoge intelligentie. Zijn theorie is gebaseerd op de gedachte dat geloof een algemeen menselijke ervaring is. Waar religie de manier is, waarop mensen op verschillende wijze hun geloof hebben ge-uit in het verleden, gaat geloof dieper: het is een manier van in het leven staan en een reactie op een transcendente waarde en kracht. Fowler baseerde zijn theorie over geloofsontwikkeling op drie belangrijke andere theorieën uit de psychologie: de cognitieve ontwikkelingstheorie van Piaget, de psychosociale theorie over de ego-ontwikkeling van Erikson en de morele ontwikkelingstheorie van Kohlberg. Hij ging ervan uit dat er naast een cognitieve, emotionele en morele ontwikkeling ook een religieuze cognitie bestaat. Vanuit deze gedachte ontwierp hij zes stadia van geloofsontwikkeling. In de eerste drie stadia, waarin ieder mens zich bevindt van de kindertijd tot en met de pubertijd, spelen opvoeders een belangrijke rol bij het vormen van het godsbeeld. In de laatste drie stadia, bouwt de volwassene zijn geloof en waarden verder uit en maakt deze zich meer eigen.

Het is volgens Fowler niet nodig om al deze stadia te doorlopen, veel mensen zullen niet verder komen dan het derde of vierde stadium. Maar net zoals een kind of jongere door ouders en andere opvoeders gestimuleerd wordt om op cognitief gebied te groeien, zo is het ook vanzelfsprekend om de geloofsontwikkeling te stimuleren. Of zoals Fowler het zelf verwoordde: 'Ieder stadium representeert oprechte groei naar een bredere en meer accurate beantwoording aan God en naar meer consistente menselijke zorg voor andere menselijke wezens.'

Crisis

Het meest interessante onderdeel van Fowler's theorie is de overgang van stadium drie (synthetische-conventioneel geloof) naar stadium vier (inviduatief-reflectief geloof), die bij de meeste mensen bij het volwassen- worden plaatsvindt. Deze overgang kan als een crisis ervaren worden, omdat de jongere kritisch gaat reflecteren op eigen geloof en waarden en gaat inzien hoe relatief deze zijn. De jongere kan niet meer leunen op wat ouders of mensen in de kerk zeggen, maar gaat op zoek naar wat hij of zij zelf vindt. Het vierde stadium kenmerkt zich door het aannemen van een eigen levensstijl en geloofsvorm. Lieke (17) kwam al vroeg in deze crisis terecht. Als haar nu gevraagd wordt wat ze het lastigste in de kerk vindt, antwoordt ze: 'Ik vind het uitermate vervelend dat het zo moeilijk is om over sommige dingen te praten. Er rust af en toe een soort 'taboe' op dingen, dat zijn dan echt van die dingen waar iedereen het persé over eens moet zijn, en die niet bediscussieerd mogen worden. Ik wil graag antwoorden op mijn vragen, of er in ieder geval met iemand over praten. Dat zijn vaak onderwerpen waarvan ik niet zeker ben dat de manier waarop mijn kerk ze uitlegt de 'ware' manier, of de enige manier is. Dat zegt niet dat ik niet geloof wat ze vinden, maar dat ik gewoon wil weten waarom! Maar als ik zo'n onderwerp ter sprake breng, geeft iedereen mij het gevoel dat ik toch wel een hele slechte christen ben, dat ik aan zo iets durf te twijfelen. Het is heel erg vervelend om over dingen, die je zelf toch zo erg bezighouden, te moeten zwijgen omdat je anders een stempel opgedrukt krijgt.'

Veel hoogbegaafde jongeren laten met hun vragen zien dat ze voorlopen op het gebied van geloofsontwikkeling. Deze jongeren zitten nog maar amper in de pubertijd of beginnen lastige vragen te stellen. Veel van hun opvoeders weten er niet goed raad mee en

vinden het maar lastig. Ook bij leeftijdsgenoten vinden ze weinig herkenning en steun. Vaak komt dit omdat ze vragen stellen die de basis van het geloof raken. Niet iedere opvoeder durft mee te gaan tijdens de zoektocht naar antwoorden, want deze vragen brengen ook het eigen geloof weer even aan het wankelen. Predikanten en godsdienstdocenten schrikken regelmatig van zulke vragen in plaats van ze als uitdaging te zien. En leeftijdsgenoten zijn er eenvoudigweg helemaal niet mee bezig.

Stadia van geloofsontwikkeling volgens Fowler

Leeftijd(sfase)	Stadium	Kenmerken
Babytijd	Prestadium: Ongedifferentieerd geloof	Fundering van basisvertrouwen
Vroege kindertijd (2-6/7 jaar)	1. Intuïtief- projectief geloof	Egocentrische zelfbewustheid Belang van beelden en symbolen
Basisschoolleeftijd (7-12 jaar)	2. Mythisch-literair geloof	Onderscheid realiteit en fantasie Belang van verhalen
Vroege adolescentie (13-16 jaar)	3. Synthetische- conventioneel geloof	'Tacit' kennis Geloof geeft coherente oriëntatie
Late adolescentie (17-21 jaar)	4. Individuatief- reflectief geloof	Demythologisering Verantwoordelijkheid voor eigen geloof en levensstijl
Bij het ouder worden (> 21 jaar)	5. Paradoxiaal-consoliderend geloof	Tegenstelling integreren Tweede naïviteit Symbolen, mythes en rituelen
-	6. Universeel geloof	Participeren in perspectief van God Zelf is niet meer centrum van waarde

Hoe reageren?

In mijn onderzoek naar geloofsontwikkeling vergeleek ik de uitkomsten van jongeren met een gemiddelde intelligentie met die van jongeren met een bovengemiddelde intelligentie. De onderzoeksresultaten wezen uit dat hoogbegaafde jongeren niet sneller door de stadia van Fowler heengaan dan jongeren met een gemiddelde intelligentie. Wel hebben hoogbegaafde jongeren meer behoefte hebben aan duidelijke en doordachte antwoorden op zingevingsvragen. Ook blijken ze meer interesse te hebben voor religie in het algemeen en vinden zij het belangrijker om hun geloof een plaats te geven in het dagelijks leven. Voor opvoeders van hoogbegaafde jongeren biedt deze uitkomst aanknopingspunten. Het is van groot belang dat er zowel in de kerk als in het gezin en de school, ruimte wordt geboden aan het stellen van vragen over complexe religieuze onderwerpen. Het serieus nemen van deze vragen en het samen op zoek gaan naar antwoorden, is voor de hoogbegaafde jongere van grote waarde. De kerk zou bij uitstek een plaats moeten zijn waar deze jongeren hun vragen kunnen stellen en waar zij zich gehoord voelen. Als dit niet gebeurt, is de kans groot dat hoogbegaafde jongeren op jonge leeftijd teleurgesteld raken in de kerk en dat zij ergens anders op zoek gaan naar de antwoorden. Juist omdat uit dit onderzoek naar voren komt dat de religieuze interesse onder hoogbegaafde jongeren groot is, zou dit een gemiste kans zijn.

De kerk, maar ook de samenleving heeft deze jongeren nodig, omdat zij haar scherp houden en omdat zij de vragen durven te stellen die er werkelijk toe doen.

Willemien Schollaart-Vogel is orthopedagoog en begeleidt hoogbegaafde leerlingen in het voortgezet onderwijs. Momenteel zet zij haar eigen adviesbureau op. Zij is afgestudeerd op het onderwerp 'geloofsontwikkeling van hoogbegaafde adolescenten'.

Literatuur:

Welling, F. (2005). *Kinderen en slim zijn* (p. 117-119). Utrecht

Fowler, J. (1981). *Stages of faith. The psychology of human development and the quest for meaning*.

San Francisco: Harper & Row, Publishers.

Zie www.tijdschrift-talent.nl voor het volledige onderzoek.